

بسم اه الرحمن الرحيم

مرکز مدیریت حوزه های علمیه خواهران

مدرسه علمیه الزهرا (س) مینودشت

عنوان مقاله:

بررسی نقش خانواده در شکل گیری شخصیت
انسان

محقق:

هاجر لکزائی

پاییز 1394

چکیده

پژوهش حاضر با هدف ، تبیین نقش خانواده در شکل گیری شخصیت انسان به روش کتابخانه ای با استفاده از ابزار فیش انجام شده است.

خانواده اولین محیطی است ، که نوزاد پا به عرصه وجود می گذارد و شخصیت فردی و اجتماعی او شکل می گیرد. از آنجایی که شخصیت فردی لازمه شخصیت اجتماعی است ، ابتدا به شخصیت فردی با موضوعات وارثت ، تربیت ، باورها و اعتقادات و ... پرداخته و تربیت را به عنوان عامل مهم در رشد و بالندگی انسان معرفی کرده ، با توجه به عملکرد خانواده و ایجاد حس مسئولیت پذیری و اعتماد به نفس به تدریج زمینه را برای موفقیت های علمی و پیشرفت اقتصادی فراهم می کند و شخصیت اجتماعی او را شکل می دهند. از آنجایی که سالهای اولیه زندگی اهمیت ویژه ای دارد. کودک این دوران را در خانواده سپری می کند ، والدین به خصوص مادر نقش مهمی دارد و باید با الگو دهی مناسب ، زمینه رشد فردی و اجتماعی کودک را فراهم می کند.

کلید واژه: خانواده ، شخصیت ، انسان

سخن از شخصیت انسان سخن از عالمی شگفت و پیچیده است، که مجموعه ای از ویژگیهای جسمی، روانی و عاطفی و اجتماعی اوست. که دو عامل وراثت و محیط در شکل گیری آن نقش دارد ویژگیهای جسمی فرد ساخته وراثت و در رحم ساخته می شود و انسان در شکل آن اختیاری ندارد. هر چند بذر و استعداد انسانیت در نهاد او کاشته شده اما شخصیت واقعی انسان در رحم دنیا رشد پیدا کرده و آدمی در سازندگی و رشد و تباهی آن موثر است، و در صورت وجود شرایط مساعد محیطی شکوفا گشته و به فعلیت می رسد. یکی از عوامل محیطی تاثیر گذار بر شخصیت انسان خانواده و فرهنگ حاکم بر آن است. خانواده هسته ی اصلی جامعه و زیر بنای تربیت، اخلاق، آداب و سنن جامعه است. اگر انسان در خانواده ای سالم رشد و پرورش یابد فرد از شخصیتی سالم و بالنده برخوردار شده و استعدادهای مثبتش را به فعلیت می رساند، و اگر در خانواده ای ناسالم رشد یابد فرد از شخصیتی ناسالم برخوردار گشته، و او را به انحطاط می کشاند.

در عصر حاضر نظام خانواده به عنوان اولین نهاد اجتماعی دچار مشکلات و چالشهای اساسی شده است، و گاهی اساس و تمامیت آن زیر سوال رفته است. تحولات اجتماعی و صنعتی و علمی مشکلات بسیاری را برای خانواده در اکثر جوامع پدید آورده است. بی تردید خانواده متزلزل جامعه ی متزلزل را بوجود می آورد، جامعه ای که در آن روز به روز آمار طلاق بالا می رود و ازدواج های مطلوب کمتر صورت می گیرد. رشد روز افزون کودکان خیابانی به علت نزاع و درگیری در درون خانواده و افزایش آمار جرم و جنایت، افزایش میزان اختلافات رفتاری و شخصیتی که به دنبال آن سنت ها و اخلاقیات انسانی از بین رفته و فرد از هویت ملی و دینی خود فاصله گرفته و هویت دنیا گرانه به خود می گیرد. در نهایت ریشه تمامی این مسائل و مشکلات در خانواده است. در مقابل خانواده سالم و کارآمد با تربیت افراد موفق و کوشا جامعه سالمی را در پی خواهد داشت، در چنین جامعه ای امنیت جانی، مالی، اجتماعی و اقتصادی برقرار خواهد بود و اعضای خانواده باهم براساس اصول منطقی ارتباط برقرار می کنند، و هدفی فراتر از منافع شخصی خود دارند و همه اعضای خانواده در جهت تقویت و رشد

یکدیگر تلاش می کنند و خانواده از استحکام کافی برخوردار است باتوجه به اهمیتی که خانواده در رشد و شخصیت سالم افراد برخوردار است و سلامت و سعادت جامعه به سلامت و پویایی نظام خانواده وابسته است، لیکن در این پژوهش به نقش خانواده در شکل گیری شخصیت انسان پرداخته شده ، تا بدین وسیله گامی موثر پیش روی خانواده ها قرار دهیم ، تا در ارتباط متقابل با فرزندان موضع گیری های مناسب و آگاهانه داشته باشند و شیوه تربیتی مناسبی را در پیش بگیرند.

1-تاثیر خانواده بر شخصیت فردی انسان

۱ - وراثت

وراثت : انتقال بعضی از صفات جسمی و روحی از والدین و اجداد به فرزندان است و این انتقال توسط سلولهای نطفه ی والدین انجام می گیرد. در هسته هر یک از سلولها رشته های زوج زوجی بنام کروموزوم وجود دارند ، که اساس توارث به آنها مربوط است و به عقیده دانشمندان زیست شناس ، کروموزوم ها خود حاوی دانه های بسیار ریزی هستند که ژن نامیده میشود و همین ژنها خصوصیات شخصی بدنی فرد را تعیین می کند. (خطیبی؛ 1390:82)

درباره اینکه شخصیت انسان معلول چه عواملی است دیدگاههای متفاوتی بیان شده ، برخی شخصیت را وراثتی می دانند و بر این باورند که شخصیت هر فردی از پیش تعیین گشته ، در این صورت هیچ جایی برای تاثیر عوامل محیطی باقی نمی ماند. برخی برخلاف دیدگاه نخست با نادیده گرفتن نقش وراثت و ساختار فیزیولوژیک انسان تنها عامل شخصیت انسان را تربیت و عوامل محیطی می دانند. بر اساس این دیدگاه شخصیت هر کسی با انتخاب و آگاهیهای خود او ساخته می شود. از این رو دیدگاه پذیرفتنی که تلفیقی از نظریه اول و دوم است ، دیدگاه اسلام است که شخصیت را هم متأثر از عوامل درونی و سرشتی می داند و هم عوامل محیطی و بیرونی. (وطن دوست؛ 1388:33)

برخی از جوانان در انتخاب همسر به زیبایی ظاهر توجه خاصی دارند و در همان لحظه اول شیفته و فریفته این زیباییهای ظاهری شده ، زیباییهای اخلاقی و باطنی را نمی

باید بداند مسائلی سلامت زندگی خانوادگی را تضمین می کند و چه مسائلی آن را متزلزل می سازد. (فقیهی؛ 1387: 53)

همسر گزینی و تشکیل خانواده مهمترین رویداد زندگی دوره جوانی است و تا پایان عمر بر جریان حیات و سعادت فرد اثر می گذارد. شناخت ویژگیهای همسر مناسب و تطبیق آن با فرد مورد نظر، با در نظر گرفتن اولویت ها و جمع بندی ویژگی ها برای بیشتر جوانان مشکل آفرین است. همچنین گاهی علایق و سلیقه های جوان، با علایق والدین متفاوت است. جوان در جمع بین نظر خود، و والدین دچار سردرگمی می شود. مهم ترین وظیفه ی والدین در این باره کمک به جوان در جهت تصمیمی مستقلانه و دوری از تحمل به اوست. بسیاری از مشکلات که در خانواده پدید می آید ناشی از اعمال نظر بیش از حد والدین در ازدواج و زندگی خانوادگی فرزندان در پیش است. به هر تقدیر، با توجه به این که جوان هنوز در جنبه های مختلف زندگی اجتماعی، از تجارب لازم و کافی بهره مند نیست، حمایت روانی چه در بعد شناختی و اطلاعاتی و چه در بعد عاطفی و اجتماعی، برای وی ضروری است و والدین می توانند بهترین حامیان جوان باشند. (سالاری فر؛ 1393: 173)

تعامل روابط والدین با یکدیگر بر فرزندان نیز تاثیر گذاشته ادبیات گفتگوی پدر و مادر، همدلی، همکاری و صداقت آنان با یکدیگر، دعواها، اختلافات زناشویی، همگی بر فرزندان تاثیر می گذارد. فرزندان از رفتار و گفتار والدین الگو می گیرند و آن در آینده در زندگی زناشویی خود بکار می برند و از آن جا که این تاثیر گذاری، غیر مستقیم و نامحسوس است، لذا اثرات آن عمیق است. اگر والدین روابط زناشویی خوب و موفقی داشته باشند بدون اینکه خود متوجه باشد یا بخواهد اصول زناشویی را به فرزندان خود آموزش دهند، عملاً و با تاثیر گذاری بالایی، فرزندان خود را آموزش همسر داری می دهند متقابلاً روابط نامتعادل و پر تنش و درگیری والدین، فرزندان را آموزش ناردست همسر داری می دهد.

فرزندان از عمو و رفتار و زندگی روزمره والدین بیشتر تاثیر می پذیرند تا از نصیحت ها و حرف های خوبشان - آنان به رفتار ناخودآگاه والدین در زندگی و صحنه های

مختلفی ، و اتفاقات روزمره زندگی خانوادگی و اجتماعی ، بیشتر توجه دارند تا حرف ها و ادعاهایشان. به همین دلیل به والدین توصیه می شود اول به فکر تنظیم صحیح روابط زناشویی خود باشند و حتی اگر در این زمینه مشکلاتی دارند حداقل در حضور فرزندان به مجادله و دعوا نپردازند. اختلاف خود را مطرح نکنند ، مودبانه صحبت کنند و با یکدیگر رفتار ناشایست نداشته باشند. (موسسه فرهنگی هنری قدر ولایت؛ 1392:106)

نتیجه گیری

خانواده نقش مهمی در شکل گیری شخصیت فردی و اجتماعی انسان دارد و کودک از بدو تولد تحت تاثیر الگوهای رفتاری والدین قرار می گیرد. خانواده با تاثیری که در وراثت و تربیت می گذارد بیش از نیمی از شخصیت فردی کودک را شکل می دهد. آگاهی والدین در امر تربیت ضروری می باشد و آینده کودک در گرو اعمال و روش آگاهانه آنهاست، تا جایی که غفلت از تربیت موجب می شود که شخصیت کودک و عزت نفس او رشد نکند و لغزش و سقوط آنان را فراهم نماید، اگر والدین بتوانند روند تربیتی مناسبی را در پیش بگیرند و در تشویق و تنبیه رفتار مناسبی از خود نشان دهند و از همان اوان کودکی نظم و انضباط و باورها و اعتقادات دینی به شیوه صحیح آموزش دهند و قناعت و چگونگی تطبیق نیازها با امکاناتش را به او یاد دهند و توانایی ها و استعدادها را فرزندان را شناخته و در جهت تقویت آن برآیند و با فراهم کردن زمینه های ازدواج سالم آنان را در انتخاب همسر یاری نمایند، کودک در آینده با مشکلات اقتصادی، ازدواج، شغل، تحصیلات مواجه نخواهد شد و از شخصیت اجتماعی سالمی برخوردار خواهد شد و به تدریج زمینه را برای ایجاد یک جامعه سالم فراهم خواهند کرد. و این میسر نمی شود مگر با عملکرد صحیح والدین در خانواده.

منابع و مآخذ

- * - قمشه ای ، مهدی . قرآن کریم . تهران . تابان . 1385 .
- * - دشتی ، محمد . نهج البلاغه . قم : نشتا . 1391 . چاپ دهم .
- ۱ . اسحاقی ، سید حسن . مبانی و راهبردهای جهاد اقتصادی . قم . مرکز نشر هاجر . 1390 .
- ۲ . امیر حسینی ، خسرو . خانواده خوشبخت ، فرزند موفق . تهران : عارف کامل . 1391 . چاپ هشتم .
- ۳ . بشارتی فر ، رجب محمد . گزیده ای از دانستنی های روانشناسی تربیتی . تهران : بشارت فر . 1383 . چاپ دوم .
- ۴ . بستان نجفی ، حسین . اسلام و جامعه شناسی خانواده . قم : حوزه و دانشگاه . 1389 . چاپ پنجم .
- ۵ . براندن ، ناتانیل . روانشناسی عزت نفس . مترجم : مهدی قراچه داغی . تهران : نشر نخستین . 1379 . چاپ هشتم .
- ۶ . پورشه ، سوزانه . چگونه ارزشها را به فرزندانمان منتقل کنیم . مترجم : سپیده خلیلی . تهران : نشر پنجره . 1386 . چاپ اول .
- ۷ . خطیبی ، کریم . خودسازی . تهران : به آموز . 1390 . چاپ دوم .
- ۸ . داودی ، محمد . سیره تربیتی پیامبر (ص) و اهل بیت (ع) . قم : حوزه و دانشگاه . 1380 . چاپ نهم .
- ۹ . دینک میر ، دان ؛ مک کی گری ؛ جیمز اس دینک میر . والدین و فرزندان زیر شش سال . مترجم : مجید رئیس دانا . تهران : رشد . 1387 . چاپ اول .
- ۱۰ . ساروخانی ، باقر . مقدمه ای بر جامعه شناسی خانواده . تهران : سروش . 1375 . چاپ دوم .
- ۱۱ . سالاری فر ، محمد رضا . در آمدی بر نظام خانواده در اسلام . قم : مرکز نشر هاجر . 1393 . چاپ یازدهم .
- ۱۲ . شجاعی ، محمد صادق . بازی کودک در اسلام . قم : موسسه بوستان کتاب . 1389 . چاپ چهارم .
- ۱۳ . صانعی ، سید مهدی . پژوهشی در تعلیم و تربیت اسلامی . مشهد : سناباد . 1378 . چاپ اول .

۱۴. صادقی رودسری ، لیلا. بایدها و نبایدها در تربیت کودکان و نوجوانان. تهران: سخن. 1387. چاپ اول.
۱۵. فلسفی، محمد تقی. کودک از نظر وراثت و تربیت . تهران: دفتر نشر فرهنگ اسلامی. 1385. چاپ ششم.
۱۶. فقیهی، علی نقی. تربیت جنسی مبانی اصول و روشها از منظر قرآن و حدیث . قم: موسسه علمی ،فرهنگی دارالحدیث. 1387.
۱۷. قائمی، علی. کودک و خانواده نابسامان. تهران: سازمان انجمن اولیا و مربیان. 1378. چاپ چهارم.
۱۸. کشاورزی، طاهره. اقتصاد در خانواده . اصفهان: حدیث راه عشق. 1388. چاپ دوم.
۱۹. کریمی، یوسف. روان شناسی شخصیت . تهران: دانشگاه پیام نور. 1390. چاپ اول.
۲۰. لطفآبادی، حسین. روانشناسی رشد دو . تهران: وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی. 1388. چاپ دهم.
۲۱. موسسه فرهنگی هنری قدر ولایت. خانواده موفق . ولایت. 1392. چاپ دهم.
۲۲. نجاتی، حسین. روانشناسی کودک. تهران: بیکران. 1388. چاپ نهم.
۲۳. وطن دوست، رضا؛ میرزا علیزاده؛ علی جلائیان اکبر نیا؛ جواد ایروانی. فرهنگ روابط اجتماعی در آموزه های اسلامی . مشهد: دانشگاه علوم اسلامی رضوی. 1388. چاپ سوم.
۲۴. معین، محمد. فرهنگ معین. تهران : سپهر. 1375. چاپ نهم